

Lezingen

Introïtustekst 1. Kor. 13:12-13 (Naardense Bijbel), hoofdlezings Rom. 8: 18-30 (NBV), slottekst 1 Kor. 15:28 (NBV).

Overweging

In een gesprek met een atheïstische vriend kwam eens de ‘zin van het leven’ ter sprake. Ik kreeg te horen: het leven hééft geen zin; de mens gééft er zin aan. Mijn eerste reactie, bij mijzelf (niet gezegd dus) was: maar dan heeft het blijkbaar zin om aan het leven zin te géven. Mijn tweede reactie: wat moet ik me erbij voorstellen? Ik herinner me geen moment waarop ik in een stoel gezeten aan het leven zin probeerde te geven. Ik heb eerder het gevoel dat het leven zin kréég of dat ik er een zin in ontdekte. Maar misschien zelfs dat niet; misschien was een gevoel van zinvolheid alleen impliciet aanwezig in wat ik deed. Ik ben dus niet met mijn vriend in discussie gegaan. Had ik het gevoel dat dat, let wel!, geen zin had? Of raakte hij bij mij aan een donker gevoel, het gevoel dat hij ‘ergens’ wel eens gelijk zou kunnen hebben?

Wat zou dat ‘ergens’ kunnen zijn? We maken allemaal dingen mee die we niet kunnen plaatsen, dingen die ons aan de zin van het bestaan kunnen doen twijfelen. Laten we dan niet krampachtig proberen er wél een zin in te ontdekken. Een goed voorbeeld is de coronacrisis. Neem de eerste golf. Het verbaasde mij hoe snel vooral filosofen klaar stonden met zingevingen. De “vrienden van Job” – u kent ze wel uit de Bijbel – waren al gauw op het toneel verschenen. Maar de coronapandemie was een ramp en aan een ramp kun je niets moois ontdekken. Het was ook een ramp die met een aantal andere rampen bestreden werd. Als het mensen toch lukte om zin te geven, dan was dat ondanks de ramp, of misschien nog beter: tegen de ramp in.

Maar hoe kwam het dat ik mijn leven (meestal) als zinvol ervoer? Waarschijnlijk kwam dat doordat ik er over het algemeen wel zin in had. En dat lijkt de natuurlijke situatie: je hebt ergens zin in. En dan niet in het leven in het algemeen maar in allerlei dingen die daar deel van uitmaken. Zo lang je er zin in hebt, vraag je niet af of ze wel zin hébben. Dat ga je pas doen als de zin erin verdwijnt. Maar wat is de zin van iets, bijvoorbeeld van zwemmen? Je wordt er sterker door. Maar wat is daarvan dan de zin? Je kunt eindeloos blijven doorvragen. Daar komt pas een einde aan als we aannemen dat dingen in zichzelf zinvol zijn, met hun reden en doel in zichzelf.

Daarmee hebben we de vraag op een hoger niveau getild: welke dingen in een mensenleven zijn in zichzelf zinvol? Dat is een vraag die moeilijk in het algemeen beantwoord kan worden. De een vindt zin in schilderkunst, de ander juist meer in literatuur. De een geniet van een voetbalwedstrijd, de ander van een bezoek aan het Concertgebouw. En er zijn er ook die van allebei kunnen genieten. Er kunnen ook verschillen naar tijd en cultuur zijn. Over het algemeen wordt tegenwoordig astrologie niet meer als zinvol ervaren: hoe zou de stand van de planeet Venus van invloed kunnen zijn op ons leven? Omgekeerd zouden mensen van vroeger ook aan ons vragen kunnen stellen: een hardloper die een onderdeel van een seconde eerder dan ooit gepresteerd, bij de finish aankomt, wat is daar de zin van?

Maar dan gaat het om de zinvolheid van dingen in het leven. Maar heeft het leven zelf, in zijn geheel, ook zin? As u het goed vindt, zie ik nu af van de problematiek van het levenseinde. Het

leven is eindig en kan zijn zin ook gehad hebben; wat dat in de praktijk betekent, wil ik nu graag in het midden laten. We zijn intussen op een nog hoger niveau gekomen: is er een zinvolle context waarin een individueel mensenleven is opgenomen? Hoe past het leven van een mens in een groter geheel? Ik zou durven zeggen: ieder gezond mens ervaart diep in zichzelf dat het leven zinvol is. Op z'n minst hoopt zij, hoopt hij dat het zinvol wordt. Dat is opmerkelijk want zo gemakkelijk is het leven niet altijd. Waarom laten we nog kinderen geboren worden? Of waarom maken we er niet allemaal tegelijk een einde aan? Zo geheten antinatalistische filosofen gaan in die richting; antinatalistisch: ze zijn tegen het geboren worden van nieuwe mensen. Voor de andere biologische soorten zou het in ieder geval een zegen zijn. Toch slaat dit idee niet aan en blijft het in theoretische overwegingen steken. We zouden kunnen zeggen: iedere ochtend dat een mens opstaat en bereid is om weer een dag te leven, is een daad van geloof. En een kerk: is dat misschien niets anders dan een instelling die dat besef levend houdt, in prediking en ritueel?

Maar wat is die grote, algemene zin dan precies? Laten we de vraag zo ruim nemen als mogelijk is. Laten we niet alleen aan de mensheid denken maar aan de hele wereld, inclusief dieren, planten, stenen en wat er nog meer is. Maar dat maakt de kwestie niet gemakkelijker. Een astronoom die het heelal bestudeert, kan onder indruk komen van die ontzaglijke wereld maar een zin kan hij er niet in ontdekken: waartoe dienen die van elkaar wegvluchtende sterrenstelsels en die intrigerende zwarte gaten? De mensen van vroeger (zie het scheppingsverhaal) wisten het wel waarom er een zon was, namelijk om ons licht en warmte te verschaffen. Tot zulk antropocentrisch denken zijn we niet meer in staat. En ook de evolutie-bioloog kan geen zin ontdekken in de evolutie: het toeval regeert en van een doelgerichtheid (een zo geheten teleologie) is geen sprake. Toch moeten we de vraag zo ruim mogelijk blijven stellen. Ik zie theologisch twee mogelijkheden.

De eerste mogelijkheid. Het Christendom leert dat God de mens geschapen heeft omdat hij graag een partner wilde hebben; in het Oude Testament wordt dat het verbond genoemd. Een relationele visie dus. De mens heeft echter door de zondeval die relatie verstoord. Toen is God zelf in Christus gekomen om de relatie te herstellen, om de mensheid te redden en weer tot volmaaktheid te brengen. Eenmaal zal dat in Christus een voltooide, een nieuwe werkelijkheid zijn. De hele geschiedenis en ook de hele schepping is daarop gericht, vinden daarin hun zin, in de redding van de mens. En de geschapen wereld buiten de mens? Die dient als het overweldigende décor waarbinnen het heilsgebeuren zich afspeelt. Een middeleeuwse filosoof als Duns Scotus (13e eeuw) heeft zelfs de vraag gesteld: zou God ook mens geworden zou zijn als er geen zondeval geweest was? Hij meende die vraag bevestigend te moeten beantwoorden. Een fascinerende visie waarin alles draait om de liefde van God tot de mens, die de mens met liefde tot Hem en tot de naaste moet beantwoorden. Liefde dus als de zin van alles wat er bestaat.

Er is ook een andere visie. Christus voltooit zijn reddingswerk, alles wat bestaat onderwerpt zich aan hem, maar dan treedt hij terug en onderwerpt Hij ook zichzelf aan God de Vader. We vinden deze visie bij Paulus in de eerste brief aan de Corinthiërs. In deze visie staat het herstel van de schepping centraal; daarvoor is Christus gekomen en daaraan werkt hij verder tot het herstel er is. En dan is hij als het ware niet meer nodig. De schepping krijgt daarmee zin in zichzelf. Het doet denken aan een andere uitspraak van Paulus: de schepping is in barensnood is en wacht op verlossing. Het mooie van deze visie is dat naast de werken der barmhartigheid - die behouden een centrale plaats – dat er meer ruimte komt voor scheppende arbeid: kunst, wetenschap, en voor aardse zaken als spel, vermaak, sportbeoefening. Men zou zelfs kunnen zeggen: de werken van de barmhartigheid zijn erop gericht om een creatief en ontspannen leven voor alle mensen mogelijk te maken. Deze visie, bij alle donkere kanten die er in de wereld zijn, draait om de vreugde, de vreugde waarmee God de wereld geschapen heeft. In het boek Job (40) staat zelfs dat Hij er plezier in heeft om met de 'Leviathan' te spelen (mogelijk is een krokodil bedoeld). Als moderne mensen kunnen we eraan toevoegen: Hij heeft plezier in al die sterrenstelsels en zwarte

gaten en, aan de andere kant van het spectrum, in alles wat zich in onze genen en wat zich subatomair afspeelt. En in dit theatrum gloriae Dei, dit theater van de glorie van God, gunt Hij ons mensen om op het balkon te zitten, met verrekijkers, microscopen en deeltjesversnellers. Het leven is ernstig en het moet ernstig geleefd worden (niets is erger dan oppervlakkigheid) maar dieper dan de ernst reikt de vreugde.

Het is moeilijk kiezen tussen de twee mogelijkheden, tussen liefde en schepping, liefde en vreugde. Misschien ervaren we ze allebei als nogal speculatief. In feite zijn ze dat ook: wat weten we van het allereerste begin waar we niet bij geweest zijn, en wat weten we van het einde waar we mogelijk niet bij zullen zijn? En hoe zijn die twee mogelijkheden te rijmen met het wereldbeeld van de moderne natuurwetenschappen? Het zijn in wezen (theo)mythologische voorstellingen, niet meer maar ook niet minder, met betekenis voor het leven hier en nu. Het zijn verbeeldingen van de hoop die ons doet leven. Beide visies verschillen echter als het gaat om de vraag waar het in het leven om draait, draait het om liefde of draait het om creativiteit? Gaat het erom dat we echte christenen worden of dat we echte mensen worden? Misschien hoeven we niet te kiezen en mogen we, met individuele verschillen, beide, liefde en creativiteit, in ons leven een plaats geven. Zo ver staan ze ook niet van elkaar af: liefde maakt creatief en het omgekeerde: creativiteit doet liefhebben, zou ook best waar kunnen zijn. Creativiteit en Liefde, zijn dat geen synoniemen voor God? Door voor liefde en creativiteit, ook in de gewone dingen van het leven te kiezen, kan het leven dat zinvol is, ook zinvol worden.

Misschien is de zin van alles wat er is, onkenbaar, kunnen we er alleen een vermoeden van hebben. En moeten we werken en leven in de hoop dat deze zin eens geopenbaard zal worden. Ik voor mij kan in ieder geval niet geloven dat deze wereld in het niets hangt. Om nog eens Paulus aan te halen: we zien nu nog met een spiegel in een raadsel maar eenmaal zullen we ten volle kennen zoals we zelf gekend zijn. Geloof, hoop, liefde met de liefde als de grootste. Liefde voor mensen, dieren en dingen, hoogst actueel: scheppende, creatieve liefde voor de hele schepping.

[De eerste visie sluit aan bij de theologie van Barth, de tweede bij die van A.A. van Ruler, beide 20e eeuw. Het beeld van het balkon ontleen ik aan een uitspraak van Robbert Dijkgraaf.]

Ekklesia Leiden
Rapenburg 100
2311GA Leiden
www.ekklesialeiden.nl
info@ekklesialeiden.nl